

Gondolatok az Új Internacionáléről

I.

A szocializmus ellenségei valójában *újragyarmatosítani akarják a világot*, esztelen és embertelen ideológiájuk nevében akár a legerőszakosabb eszközökkel is támadják az úgynevezett „gonosz tengelye” országait, ahogyan George W. Bush, az Egyesült Államok korábbi elnöke cifrázta harcias retorikájában – nem áttalva leplezetlenül hirdetni a „*liberális imperializmus*” jelszavát (Robert Cooper szavaival, aki a munkáspárti brit miniszterelnök, Tony Blair „*guru*”-ja és magas rangú diplomatája volt, majd az Európai Unió külügyi főnöke, Xavier Solana különleges tanácsadója lett).

Az egyik legbefolyásosabb brit vasárnapi lap – *The Observer* – a következő felvezető szöveggel mutatja be Coopert, egy agresszív és agyonreklámozott háborús-uszító propagandakiáltvány szerzőjét: Robert Cooper vezető brit diplomata segédletével öntötte formába Tony Blair miniszterelnök *új internacionalizmusra* buzdító felhívását, és fogalmazta meg a *humanitárius intervenció* új doktrínáját, amely *korlátozná az állami szuverenitást*.

A Cooper által követelt új, *liberális imperializmus* és *kettős mérce* alkalmazásának szüksége a külpolitikában felháborította a baloldalt, csakhogy tanulmánya (amelyet a *The Observer* népszerűsített) ritka és őszinte nem hivatalos bepillantást enged az Afganisztánra, Irakra és egyéb országokra vonatkozó brit stratégia mögött rejlő gondolkodásmódban (Cooper 2002). Ténylegesen Cooper írása jellemző ideológiai megokolással szolgál nem csupán arra a veszedelmes „gondolkodásmódra”, amely az Afganisztánra, Irakra vonatkozó brit stratégia mögött rejlik”, hanem arra a gondolkodásmódra is, amely alapján jellemzi az elsöprő fölényben uralkodó globális hegemon, vagyis az USA imperializmusát, amely gátlástalanul játszik a tűzzel – potenciálisan a nukleáris tűz fellobbantásával is. Robert Cooper elképesztően nagyképű, megemésztetlen zsargonszavakat vissza-visszakérődző cikkének veleje, amit a – „*gyarmatosítás szükségének*” és a megújult imperialista „*internacionalizmus*” által végrehajtandó, elengedhetetlen „*szuverenitáskorlátozó humanitárius intervenció*” arcátlan védelmezésén elámuló – burzsoá sajtó köteles tiszteletadással propagál és reklámoz, annyi: a *posztmodern* világ tagjai nem veszélyesek egymásra, a modern és a premodern világövezetek viszont fenyegetést jelentenek rájuk.

„A posztmodern világ elleni kihívásra kényszerű válasz a *kettős mérce* alkalmazása. Magunk között a törvények és a nyitott együttműködésen alapuló biztonság alapján járunk el. De mihielyt hozzánk képest régimódi államféleségekkel van dolgunk az *európai posztmodern földrészen kívül*, egy korábbi korszak durvább módszereihez kell visszanyúlnunk – *erő, megelőző támadás, félrevezetés* –, valahányszor azokkal kell tárgyalnunk, akik még a „minden állam önmagáért van” XIX. századi világában élnek. Magunk között betartjuk a törvényességet, de mihielyt a dzsungelben van intéznivalónk, *a dzsungel törvényeit* kell alkalmaznunk. *A premodern világ* támasztotta kihívás újdonság. A premodern világ a *ku-darcot vallott államok világa*. [...] Pontosan az *imperializmus halála* miatt láthatjuk felemelkedni a premodern világot. *Birodalom és imperializmus* olyan szavak, amelyek a visszaélés formáját kezdték jelenteni a posztmodern világban. Ma nincsenek gyarmati hatalmak, amelyek magukra vállalnák a munkát, holott a kínálózó alkalom, sőt talán még a *gyarmatosítás* *szüksége* is, nagyobb, mint bármikor volt a XIX. században. Az imperializmus minden feltétele megvan, de kiapadt a kereslet és a kínálat az imperializmusra. És mégis, *a gyengének még mindig szüksége van az erősre*, és az erősnek még mindig *rendben tartott világra* van szüksége. Olyan világra, amelyben a hatékonyan működő és jól kormányzó *exportálja a stabilitást és a szabadságot*, s amely nyitva áll a befektetés és a növekedés előtt – mindez eminensen kívánatosnak látszik. Amire szükség van tehát, az egy *újfajta imperializmus*, amely elfogadható *az emberi jogok és a kozmopolita értékek világa számára*.” (Cooper 2002, kiemelés tőlem: *M. I.*)

Az a tény, hogy e „stratégiai gondolkodás” szellemi színvonala legfeljebb egy sarlatán lázálmával ér fel, tökéletesen hidegen hagyja buzgó propagandistáit. Hiszen az agresszív imperialista uralom veszedelmes érdekei minden effajta botcsinálta látnoki „világképet”, kinyilatkoztatást (amelyet szerzője hivalkodón „valós világlátásnak” titulál) az általánosan ajánlatos „demokratikus” bölcsesség magaslatába emelnek. Ugyanakkor a benne védelmeszt rosszszíű propagandatételeket is úgy kell kinyilatkoztatni, hogy az „*emberi jogok és kozmopolita értékek*” vitathatatlan megnyilatkozásainak számítsanak. Pontosan akként, ahogyan Bill Clinton hajdani elnök éppoly groteszk, mint amilyen agresszív rendelete, amely pimasz módon azt a kinyilatkoztatást tartalmazta: „csakis egy *szükséges nemzet* van, az Amerikai Egyesült Államok”.

Érthető, persze, hogy ugyanez az imperialista szellem testesült meg az Egyesült Államok volt külügyminiszter-helyettese, Richard Armitage nyersen kimondott fenyegetésében is, ahogyan nem más, mint Pakisztán akkori államfője, Musharraf tábornok, aki a fenyegetést az arcába kapta, beszámolt róla (élő televíziós beszélgetésben, Washingtonban, 2006-ban). Armitage szerint Pakisztán „*vissza lesz bombázva a kőkorszakba*” (nem kétséges, az ehhez megkövetelt atomfegyverek pusztító erejének

alkalmas adagolásával), amennyiben Musharraf kormánya nem tesz maradéktalanul eleget annak, amit Afganisztánban folytatott háborújával kapcsolatban parancsol az Egyesült Államok.

Ugyanígy nyilatkoztatja ki könyvében Thomas Barnett, az Egyesült Államok Haditengerészeti Akadémiájának (Newport, Rhode Island) stratégiai kutató főmunkatársa (könyve egyik éles szemű recenzióééek szavait idézve):

„A stratégiai előrelátásnak az Egyesült Államokban arra kell figyelmeztetni, hogy »növekedjék az olyan államok száma, amelyek elismerik a háborúra és békére vonatkozó szilárd szabályokat«. [...] Úgy véli, az Egyesült Államoknak a felelőssége arra használni fel rettentő hatalmát, hogy csakugyan globálissá tegye a globalizációt. Máskülönben az emberiség egyik-másik része a kívülálló helyzetére ítélteik, ami végső fokon *ellenségként határozza meg őket*. S ha egyszer aztán az Egyesült Államok ellenségeként nevez meg valakit, akkor az *ellen okvetlenül háborúba száll, halált és romlást bocsát rá*. [...] Ez nem erőszakos asszimilálás, állítja Barnett, sem pedig birodalmi terjeszkedés; hanem a *szabadság terjesztése*.” (Peet 2005, 53–59.)

Mi több, ennek a „szabadságotterjesztő stratégiai előrelátásnak” a brutális következményeit ugyanez a Barnett leplezetlenül cinikus és agresszív módon, ekképp mondja ki az *Esquire* magazinnak írott cikkében: „Mit jelent ez az új megközelítés nemzetünknek és az egész világnak hosszú távon? Hadd fogalmazzak ez ügyben nagyon világosan: A fiúk *sohasem* jönnek haza. Amerika nem távozik a Közel-Keletről, amíg a Közel-Kelet nem csatlakozik a világhoz. Egyszerű ez. *Nincs kivonulás*: ez a *ki nem vonulás stratégiája*.” (Barnett 2004.)

Természetes, hogy tekintettel a megszokott cinizmusra és képmutatásra, amellyel közfogyasztásra alkalmasan szolgálják fel a háború és az aktuális háborús büntettek igazolását, tökéletesen lényegtelen, hogy adott esetben a két politikai párt közül melyik alakít kormányt az Egyesült Államokban. Az elnökök és elnökjelöltek megszokott ünnepélyességgel nyilatkoztatják ki, tisztességesnek és őszintének tetsző összhangban a nemzetközi joggal, hogy háborús vállalkozásaikban szó sem lehet a „*kormányforma megváltoztatása*”, a „*rezsimváltás*” érdekében gyakorolt nyomásról, miközben túlságosan is jól ismeretes, hogy – államuk globális hegemónikus imperializmusa érdekében – pontosan a rezsim leváltása az igazi célja az egyre újabb és újabb háborús kalandjaiknak.

Szembeszökő nyilvánvaló példája volt ennek a demokrata elnökjelölt és korábbi alelnök Al Gore esete, aki kenetteljes képmutatással arról biztosította választóit 2002-ben, hogy azért támogatja fenntartás nélkül az Irak elleni háborút, mert egy ilyen háború nem jelentené „a kormányzati rezsim megváltoztatását”, hanem csupán „egy tömegpusztító fegyverekkel rendelkező rezsim lefegyverzését”. Az állítólagos „tömegpusztító fegyverek”, amiként mindnyájan tudjuk, egyáltalában nem léteztek Irakban, ámde a cinikusan tagadott célnak, a „rezsimváltásnak” könyörtelen

bizonyítékát szolgáltatta az országot sújtó háború, amely százezrek halálát okozta.

Senkit sem lephet meg ezért, hogy ugyanazt a végtelenül cinikus és képmutató politikát erőltetik rá napjainkban a nemzetközi döntéshozó testületekre a nyugati államfők és miniszterelnökök, amelyeknek keserves tanúi lehettünk a múltban. A Líbia ellen csalárd módon indított háború nyilvánvaló példa erre. A nyugati „demokráciák” államelnökei és miniszterelnökei alighanem azt hiszik – s ez teljes összhangban van az általuk cinikusan meghirdetett „*kettős mércével a külpolitikában*” –, hogy a világ végezetéig rákényszeríthetik országaiknak és a földteke többi részének népességére a nemzetközi jog és politika mostanában végrehajtott lefokozását, csak mert jelenleg ők uralkodnak a fennálló erőviszonyok és a nemzetközi döntéshozó szervek, valamint a közvélemény felett.

II.

Persze, a szocializmus ellenségei – akik vakmerő háborús kalandjaikkal gondatlanul veszélyeztetik az emberiség életben maradását bolygónkon – ezen a módon azt az egész történelmi haladást próbálják semmivé tenni, amelyik a jelen korunkig végbement. Mégpedig avégett, hogy örökkévalóvá tegyék úgynevezett „*liberális imperializmusukat*” és maradéktalan uralmukat a katonailag kevésbé erős országok felett, „*halált és romlást bocsátva rájuk*”.

S hajlanak arra, hogy ne csupán akár még „*megelőző [preventive] csapások*” alkalmazásával is törjenek e kitűzött célra. Ilyesmivel eddig is fenyegetőztek. De most már nyíltan hirdetik a „*megelőlegező [pre-emptive] csapások*” jogosultságát is. Vagyis jogosnak mondják némi háborús „*előleget*” nyújtani – a kiszemelt terep gyors és váratlan „*kiürítése*” formájában – bárkinek, bármikor és bárhol, ha jónak látják fegyveresen fellépni az „*emberi jogok és kozmopolita értékek*”, valamint a „*demokrácia és a szabadság terjesztése*” nevében. „*Humanitárius beavatkozás*” gyanánt.

Kirívó próbálkozás ez az elmúlt évszázad történelmi fejlődésének *visszavonására*. Ez ugyanis bizonyosságot adott arról, hogy a bolygónkon végbement és a végső határáig feszített monopolista-imperialista tökéleteskedés mennyire ellentmondásos természetű, destruktív, tarthatatlan, s hogy immár aláásta ökológiai túlélésünk legelemibb feltételeit is, mivel bűnös módon elherdálja a világ anyagi és emberi erőforrásait, és féktelenül pusztítja a természetet. Ráadásul, amíg a tőkés fejlődés korábbi szakaszaiban a fennálló újratermelési rend képes volt helyreállítani normális működését *konjunkturális válságai* és a nyereségtelen tőke ilyenkor bekövetkezett likvidálása révén, fejlődésének utóbbi négy-öt évtizedében az immár javíthatatlanul tékozló tőkerendszer egyre mélyebb *strukturális válságba* süllyed.

Az a növekvő rombolási hajlam tehát, amelynek mindenütt tanúi vagyunk, semmiképp sem afféle múltó történelmi esetlegesség, s nem is holmi félrevezetett politikacsinálók és „világlátomásos tanácsadók” helyrehozható eltévelyedése. Ellenkezőleg, korunknak szükségszerűen bekövetkezett, végzetes fejleménye, amely elfojthatatlanul nőtt ki történelmileg fenntarthatatlan társadalmi újratermelési rendünk mély gyökerű *szerkezeti válságából*.

Ez az oka, hogy a tőkerendszer gazdasági és politikai megszemélyesítői kénytelenek egyre nagyobb kényszerű romboláshoz folyamodni az anyagi élet területén: a romboló módon termelékeny gazdaságban és a hazárdjátékos, csalárd pénzügyi világban, meg azáltal is, hogy a visszafordíthatatlanság határáig kiszipolyozzák a földteke létfontosságú természeti erőforrásait és felelőtlenül kiirtanak számtalan élő fajt, amelyek nélkülözhetetlenek a természet szükséges ökológiai egyensúlya fenntartásához. Ugyanígy a katasztrofálisan tékozló hadügyek terén is. S mindezt abban a hiú reményben, hogy megoldják vele (vagy legalább a végtelenségig ellenőrzésük alatt tarthatják) a fennálló rendszer szerkezeti válságát.

Ámde – ez a kijózanító igazság – az egyedüli elképzelhető módja annak, hogy veszélyes termelési rendünk kiterjedt *szerkezeti válsága* sikeresen és tartósan megoldódjék: egy *gyökeresen különböző társadalmi újratermelési rend* megteremtése és történelmileg fenntartható működtetése. Ha ugyanis egy mindent átfogó termelési rendszer eléri *szerkezetileg meghatározott történelmi életrevalóságának* határait, aminek világos bizonyítéka az egyre nagyobb tékozlás és rombolás a társadalmi cserekapcsolatok minden körében – ez pedig már nyilvánvaló korunkban, a „globalizált tőke” esetében –, nincs más útja-módja leküzdeni a potenciálisan mindent szétromboló szerkezeti meghatározottságok efféle rendszerét, mint valamely *alapjaiban más szerkezetű* társadalmi anyagcsere-újratermelés bevezetése. Hiszen egy átfogó társadalmi újratermelési rend legbensőbb lényegéből fakadó *szerkezeti válság* mindenképp ennek megfelelő *szerkezeti változtatást* követel.

A tőke történelmi fejlődésének hosszú *emelkedő szakasza* alatt viszonylag zavartalanul tarthatott a tőketerjeszkedés és -felhalmozás szükségszerű folyamata. A dolgok illetően állása azonban igencsak megváltozott a rendszer hanyatló *fejlődési szakaszának* beköszöntével Európában, pár évtizeddel a XIX. század dereka előtt. Akkortájt tűnt fel a történelmi színen a tőke hegemónikus ellenlábasa, a munka, a maga külön követeléseivel, mint a társadalmi anyagcsere-újratermelés minőségileg eltérő, alternatív rendjének tevékeny alanya, és szervezett akciók keretében kezdte benyújtani igényeit.

E mozgalom kialakulása és megszerveződése egybeesett egy nagy-szabású gazdasági és társadalmi válság kitörésével és a rá következőt forradalmi megrázkódtatásokkal az 1840-es években Európa különböző részein. Ennek a folyamatnak szükségszerű velejárója volt, hogy meg

kellett fogalmazni a munkásságnak egy hegemonikus alternatív társadalmi újratermelési rend bevezetésére irányuló követeléseit, meghozzá a lényegre szorítkozva, *nemzetközi érvényű összefoglalásként* – ahogyan ezt Karl Marx és Friedrich Engels az 1847-ben alapított Kommunista Szövetsége tagjainak kérésére elvégezte a *Kommunista kiáltványban*. A tőke szerkezetileg körülsáncolt újratermelési rendszerét ugyanis, amely ellenállhatatlanul törekszik a maga globális kiterjesztésére és kiteljesítésére, csakis a munka „új történelmi alakjának” éppannyira földgolyó-szerre elvitathatatlan, hegemonikus alternatívája révén sikerülhet leküzdeni. Marx és Engels így jellemezte koruk egyre komolyabbra forduló válságait a *Kommunista Kiáltványban*:

„Az egyre kiterjedtebb piacnak a szükséglete, amelyen termékeit eladhatja, végigkergeti a burzsoáziát az egész földgolyón. Mindenüvé be kell magát fészkelnie, mindenütt be kell rendezkednie, mindenütt összeköttetéseket kell létesítenie. A burzsoázia a világpiac kiaknázása által valamennyi ország termelését és fogyasztását kozmopolitává formálta. [...] A régi, belföldi termékekkel kielégített szükségletek helyébe újak lépnek, amelyeknek kielégítésére a legtávolibb országok és éghajlatok termékei kelljenek. A régi helyi és nemzeti önellátás és elzárkózottság helyébe a *nemzetek sokoldalú érintkezése*, egymástól való sokrétű függése lép. [...] A polgári termelési és érintkezési viszonyok, a polgári tulajdonviszonyok, a modern polgári társadalom, amely oly hatalmas termelési és érintkezési eszközöket varázsolt elő, ahhoz a boszorkánymesterhez hasonlít, aki nem ura többé az általa felidézett földalatti hatalmának. [...] A polgári viszonyok túl szűkké váltak ahhoz, hogy befogadhassák az önmaguk által létrehozott gazdagságot. Hogyan küzdi le a burzsoázia a válságokat? Egyrészt úgy, hogy *kénytelen megsemmisíteni* a termelőerők nagy tömegét; másrészt úgy, hogy új piacokat hódít meg, és alaposabban aknázza ki a régieket. Tehát hogyan? Úgy, hogy *még egyetemesebb, még hatalmasabb válságokat* készít elő és a válságok elhárításának eszközeit csökkenti.” (Marx–Engels 1959 [1848], 445–447. Kiemelés tőlem: *M. I.*)

A Kommunista Szövetsége azonban, amelynek számára ez a jövőbelátó kiáltvány íródott, nem sokáig maradt fenn. Szervezésben gyenge tagságának Németországban folytatott ádáz zaklatása és bebörtönzése következtében, megalapítása után öt esztendővel, maradék tagjai 1852-ben kénytelenek voltak kimondani megszűnését. Érthető módon nyilvánvalóvá lett: csakis a munkásosztály hatalmas nemzetközi szervezete képes állni a sarat az uralkodó rend rázúduló rohamaival szemben, amelyekre számítani kell majd a jövőben is. Az 1850-es évek első felében történelmi szükség mutatkozott tehát egy ilyen nemzetközi mozgalom szervezetiesen fenntartható alakzatára és megfelelő harckészségű stratégiai irányvételére, s ez azóta is elháríthatatlan kihívást jelent a tőke hegemonikus antagonistájának egymásra következő nemzedékei számára.

A *Kommunista kiáltvány* megjósolta „*még egyetemesebb, még hatalmasabb válságok*”, természetesen, sorra bekövetkeztek Európa tőkés módra leginkább fejlett részén, így Franciaországban és Angliában. Nagy volt emiatt a kísértés, hogy ennek alapján általános következtetéseket vonjanak le a forradalmi átalakulás esélyeire. Csakugyan, az 1850-es évek második felében kibontakozó pénzügyi válság közepette még Marx némelyik saját kijelentése is erre vallott. De mintegy a hosszabb távú történelmi fejlődés kilátásainak önkritikus felülvizsgálataként, e szavakat olvashatjuk Marxnak Engelshez írott egyik korszakos jelentőségű levelében:

„A polgári társadalom tulajdonképpeni feladata, hogy létrehozza, legalábbis körvonalalaiban, a *világpiacot* és egy ennek bázisán nyugvó termelést. Minthogy a föld kerek, Kalifornia és Ausztrália gyarmatosításával és Kína meg Japán feltárásával ez a feladat nyilván befejeződik. A súlyos probléma számunkra ez: a kontinensen [Európában] küszöbön áll a forradalom és nyomban szocialista jelleget is fog ölteni. Vajon nem fogják-e *szükségszerűen eltiporni ebben a kis zugban*, mikor sokkal nagyobb területen a polgári társadalom mozgása még *emelkedő irányú?*” (Marx 1972 [1858], 339. Kiemelés tőlem: M. I.)

Ennek kijózanítón kritikus szellemében két alapvető dolgot kellett világosan leszögezni a munkásosztály felszabadító mozgalmának stratégiai irányával kapcsolatban, hiszen e mozgalmat a közelmúltjában átélt keserves történelmi tapasztalat (a Kommunisták Szövetsége kudarca) fényében a lehető legszélesebb alapokon, és ami létfontosságú volt, szükségképpen harcra kész mozgalomként kellett újra felépíteni.

Először is le kellett szögezni a szervezett szocialista mozgalom megalkuvástól mentes *általános célkitűzését*. Vagyis azt, hogy ez nem lehet más: *a tőke egészében vett újratermelési rendszerének gyökeres meghaladása*. Nyíltan ellentétbe kellett állítani ezt az ösztönös „trade-unionista” szervezkedés irányzatával – amelyik, persze, minden szektás maximalizmussal szemben, teljes mértékben jogosult volt, csak épp nem kizárólagosan! –, hiszen az csakis a munkabérek emelésével törődött. Ezt a kérdést erőteljesen hangsúlyozta Marx egyik fontos beszédében, amelyet 1865-ben a nem sokkal azelőtt alapított Nemzetközi Munkásszövetség munkásokból álló hallgatósága előtt mondott, a következőképpen:

„A szakszervezetek, mint az *ellenállás* központjai a tőke túlkapásaival szemben, jó szolgálatokat tesznek. Részleges kudarcot vallanak, amennyiben erejüket nem értelmesen használják. Általános kudarcot vallanak, amennyiben a fennálló rendszer *hatásai* ellen vívott *gerillaháborúra* korlátozódnak, ahelyett hogy szervezett erőiket a munkásosztály végső felszabadításának, vagyis a *bérrendszer végleges eltörlésének* emelőjeként használnák fel.” (Marx 1964 [1865], 138. Kiemelés tőlem: M. I.)

Ebben az értelemben a szervezett *tömegmozgalom* első és általános stratégiai célja nem lehet más: gyökeres *szerkezeti változás* előidézése

az egész társadalmi újratermelés fennálló módjában. Ez nem érhető el egyszerűen csak többé-kevésbé ideiglenes és potenciálisan megosztó, vizsályt szülő javítgatás révén a munkásosztály tagjainak anyagi és kulturális létfeltételeiben, valamint csak *egyik-másik* országban vagy régióban, hiszen az ilyesmi csupán a dolgozók életszínvonalát sújtó tőkés túlkapasok *hatásai* elleni küzdelem lehet, miközben érintetlenül hagyja ezek szükségszerű *oksági alapját*.

Éppennyire fontos volt a második stratégiai alapelv is: a célul tűzött szervezet felépítésének szükségképp *teljes mértékben nemzetközi* irányultsága és szolidaritása. A követendő felszabadító célok – amelyek a tőke globálisan kibontakozó hatalmával szembefordulva, „a bérrendszer végleges eltörlésére” irányultak – tartós sikerre vitele valójában azon múltott: képes lesz-e a munkásság, tudatosan összehangolt, harcoss nemzetközi cselekvése révén, minden téren összemérni erejét az osztályellensége hatalmával? Máskülönb a néhány korlátozott térségben elért, részleges sikereit előbb-utóbb leépítheti, sőt akár semmissé teheti a globális kiterjedésre és kiteljesedésre törő nemzetközi tőke hatalma.

A Nemzetközi Munkásszövetséget – azt a testületet, amelyik I. Internacionálé néven vált ismeretessé a munkásosztály történetében – 1864-ben alapították e szorosan egymáshoz kapcsolódó stratégiai alapelvek szellemében. Ennek a szervezetnek egy egész évtizeden át sikerült fenntartania magát – szemben a viszonylag rövid életű és jóval kevésbé befolyásos Kommunisták Szövetségével. De a tőke folyamatos történelmi felemelkedése azon a „sokkal nagyobb területen”, amelyről Marx oly hangsúlyosan ejtett szót az Engelshez írott s korábban idézett levelében, a dolgozók e sokkal szélesebb nemzetközi szervezetének is képes volt ártalmára lenni. Tényleg úgy történt, ahogy Marx figyelmeztetően megjósolta, az 1871-es Párizsi Kommün forradalmát csakugyan „*eltiporták ebben a kis zugban*”, Európában, vérbe fojtották az uralkodó rend brutális osztályerőit. Ebből világosan kitetszett, hogy a társadalom forradalmi átalakítására tett minden kísérlet ugyanolyan vadállati válaszcsapásra számíthat, amelyet a Kommün támogatóinak kellett elszenvedniük Franciaországban.

A tőke világszerte imperialista eszközökkel támogatott, folyamatos felemelkedése és a munka roppant hátrányos helyzete között akkora volt a különbség, akár a számtani hatványok két egymásra következő foka között. A *nemzetközi erőviszonyok* aránytalansága volt tehát az egyik fő oka, hogy a munkásmozgalom stratégiaileg elengedhetetlenül szükséges nemzetközi irányultsága történelmi jelentőségű kudarchoz vezetett: az I. Internacionálé kimúlásához. Az eseményeknek ez a nemzetközi munkásmozgalom előrehaladása ellen ható fordulata amúgy korántsem volt magától értetődő, mivelhogy a történelem általános menetét tekintve, a tőkerendszer mint újat teremtő, *produktív rendszer* a XIX. század derekán már fejlődésének lefelé tartó szakaszába lépett.

Emelkedő szakaszában a tőkerendszer, teremtő teljesítményeit tekintve, a maga *belföldi terjeszkedési lendülete* alapján bizonyult sikeresnek.

Tehát amikor még nem elsősorban a tőkés módra leginkább fejlett néhány ország *monopolista/imperialista*, katonailag biztosított világalomra *törtetésének* ellentmondást nem tűrő parancsolata vezérelte. Viszont annak a történetileg visszafordíthatatlan körülménynek következtében, hogy a tőkerendszer a teremtő termelékenységét tekintve hanyatló szakaszába fordult, elválaszthatatlan lett tőle a *militarista/monopolista* terjeszkedés és saját szerkezeti keretei túlfeszítésének egyre erősödő szükséglete. Ez pedig egy idő után a belföldi termelés terén „*állandó hadiipar*” kialakítására és bűnösen tékozló működtetésére, valamint ezek szükségszerű velejárójára, a háborúskodásra ösztökélte.

Tény kérdése, hogy Rosa Luxemburg már jóval az I. világháború kitörése előtt világosan felismerte ennek a végzetes *monopolista/imperialista*, romboló termeléstől hajszolt fejlődésnek a természetét. Azt írta *A tőkefelhalmozás* című könyvében a roppant tömegű katonai termelésről: „A tőketermelés automatikus és ritmikus mozgásának ez az emelője [ti. a katonai célú termelés] magának a tőkének a kezében van – a parlamenti törvényhozás és az úgynevezett közvélemény-formáló sajtó apparátusa révén. Amiatt először úgy látszik, hogy a tőkefelhalmozásnak ez a sajátos területe határtalan terjeszkedőképességgel bír.” (Luxemburg 1979 [1913], 384.)

Az energia és a létfontosságú anyagi stratégiai erőforrások tékozló felhasználása nem csupán abban mutatkozott meg, hogy a tőke ellen-szegülést nem tűrő szerkezeti meghatározottságai mindinkább *hadi* téren nyilvánultak meg, tehát a *romboló* termelésre termett – és a törvényhozás manipulálta „közvélemény” által soha még csak meg sem kérdőjelezett, nemhogy megfelelő módon szabályozott – *katonai tagozatában*, hanem a *tőketerjeszkedés növekvőn romboló túlkapásaiban* is a természettel szemben. A dolog ironiája, bár semmiképp sem meglepő, hogy a tőkerendszer fejlődésének e regresszív történelmi fordulata a munkásság nemzetközi szervezetére nézve is jó néhány keservesen negatív következménnyel járt.

Bizonyos, hogy a tőkerendszernek ez az új tagolódása a XIX. század utolsó harmadában kezdődött *monopolista/imperialista* szakaszával, amely elválaszthatatlan a végtelig bővülő tőke globális felemelkedésétől, a terjeszkedési lendületnek egy új (roppant ellentmondásos és végképp tarthatatlan) módozatát nyitotta meg. Ez pusztán maroknyi privilegizált imperialista ország számára hozott hatalmas előnyöket, ám ezáltal sikerült elodáznia az „igazság pillanatát”, amit a rendszer a mi körünkben immár elfojthatatlan *szerkezeti válsága* hordoz magában. A monopolista/imperialista fejlődésnek ez a típusa, persze, nagy lehetőséget adott a militarista tőketerjeszkedésnek és -felhalmozásnak, méghozzá kerül, amibe kerül alapon. Világos, hogy előbb vagy utóbb roppant drágán kell majd megfizetnie az emberiségnek emez újabb terjeszkedési lendület folyton fokozódó pusztításaiért. Tény, hogy a katonailag megtámogatott monopolista dinamizmus már két világrontó globális háború formájában

is megnyilvánult, de a XX. század második felében még az emberiség teljes megsemmisítésének lehetőségét is magával hozta egy *harmadik világháború* fenyegető rémképében, a szakadatlanul folyó, veszedelmes természetpusztítás mellett. Ez nyilvánvaló és még a legrosszabb fajta apológiát művelők számára is tagadhatatlan fejlemény.

De térjünk vissza a munkásság fejlettségének kérdéséhez az I. Internacionálé idején. Eredetileg *nemzetközi tömegmozgalomként* gondolták el a tőkének és azoknak a kísértéseknek és illúzióknak az ellensúlyozására szánt szervezetet, amelyek a nemzeti alkotóelemek között szükséges, igencsak lényeges, harcosszocialista szolidaritás ellenében hatottak. Itt lépett közbe az a másik nagy történelmi tényező, amely roppant hátrányosan hatott a nemzetközi mozgalomra. Az történt ugyanis, hogy a kevés számú, leginkább sikeres monopolista/imperialista országban létrejöttek a választójoggal rendelkező munkásokra jelentékenyebb befolyást gyakorló politikai pártok.

Az ezzel kapcsolatos legkeservesebb bizonyíték és leginkább lényegfeltáró dokumentum Marx írása, *A gothai program kritikája*. Ez prófétai módon előre megjósolta azokat a mélységesen negatív következményeket, amelyek a német szociáldemokrata mozgalom opportunistai irányváltásából eredtek, amikor egyesült az „eisenachi” baloldal a – rosszabb mint pusztán – megalkuvó „lassalle-i” szociáldemokratákkal. Marx egyik levelében már korábban megfogalmazta gyanúját, hogy a lassalle-ánus szárnynak „valószínűleg titkos megállapodása van Bismarckkal”, Németország imperialista „vaskancellárjával” (Marx 1973 [1865], 72). Ennek a gyalázatos „megállapodásnak” a tényét csak fél évszázad elteltével támasztotta alá súlyosan terhelő bizonyítékként Lassalle-nak Bismarckkal folytatott levelezése, amelyet 1928-ban tettek közzé.

Amiként ebből a levelezésből kiderült, Lassalle megküldte Bismarcknak az általa titokban manipulált Általános Német Munkásegylet szervezeti szabályzatát, s a következő hitszegő kommentárt fűzte hozzá:

„Ez világosan meg fogja győzni Önt, mennyire igaz az, hogy a munkásosztály *ösztönös hajlandóságot táplál a diktatúra iránt*, amennyiben előzetesen elhitelek vele, hogy a diktatúra az ő érdekeiknek hasznos, s hogy a munkásosztály, minden köztársaságpárti nézet dacára, vagy épp ezért, mennyire hajlamos volna rá, ahogy én nemrégiben mondtam Önnek, úgy tekinteni a Koronára, szemben a burzsoá társadalom önzésével, mint *a szociális diktatúra természetes képviselőjére*, mármint, ha a Korona a maga részéről valaha is úgy döntene – ami persze nagyon valószínűtlen –, hogy valóságos forradalmi irányba tesz lépést, és a kiváltságos rendek monarchiájából egy szociális és forradalmi népi monarchiává változik át.” (Lassalle 1928 [1863].)

Marx anélkül, hogy bármi konkrétat is tudott volna Lassalle titkos tervéről, hogy kiszolgáltatja a szociáldemokrata munkásságot az imperialista törekvéseket dédelgető és ennek szellemében cselekvő, ehhez a munkásságnál támaszt kereső osztályellensége diktatúrájának (amit

nemcsak készségesen támogatott, de még eszményített is Lassalle), a legnagyobb gyanakvással kezelte a szociáldemokrácia egyesítésének manőverét. *A gothai program kritikája*, Marxnak e megsemmisítő hatású bírálatát a párton belüli megfontolások okán zár alatt tartotta az egyesült párt vezetősége tizenhat éven át. Csak jóval Marx halála után, Engels kifejezett követelésére hozták nyilvánosságra. Marx írása a lehető legvilágosabban kimutatta, milyen végzetes következményeket von maga után az a csalóka parlamenti választási zsákutca, amelybe bemaszírozott a szociáldemokrata mozgalom az 1870-es évek utóján. Engels szintén rámutatott a gothai programról folyó elkeseredett vita idején, 1875-ben, August Bebellel történt levélváltásában, hogy a jövő szociáldemokrata párt két szárnyának opportunistá egyesülése folytán „a munkásmozgalom nemzetköziségének elvét a jelenre vonatkozólag gyakorlatilag teljesen megtagadják” (Engels 1975 [1875], 121).

Marx és Engels indokoltan elítélő diagnózisát maga a német szociáldemokrácia erősítette meg tragikus, nagy visszhangot keltő módon az I. világháború kitörésekor: a párt fenntartás nélkül kiállt Németország katasztrófába torkolló imperialista kalandja mellett. Mi több, a szociáldemokrácia továbbra sem volt képes kibújni nacionalista bőréből. Hiába volt minden későbbi történelmi fejlemény: a szociáldemokrata weimari köztársaság összeomlása és a hitleri mozgalom katasztrófális – a német lakosság többségének szavazataival támogatott – revansizmusa, amely az országot és a világot az elsónél még pusztítóbb második globális háborúba sodorta. Ráadásul választói szavazataitól kapott erős befolyása révén folyamatosan rákényszerítette saját béklyóit a nemzetközi munkásmozgalomra.

IV.

Így hát a korai kísérletek egy harcos szellemű nemzetközi munkásszervezet felépítésére súlyos történelmi csalódással végződtek.

Az I. Internacionálé belső zavarai – annak ellenére, hogy a szervezet még Marx fáradhatatlanul áldozatos szellemi és politikai vezetése alatt működött – mindinkább megmutatkoztak az 1860-as évtized vége felé. Ennek következtében Marx 1872-ben áthelyezni kényszerült a szervezet központját New Yorkba, abban a hamar meghiúsult reményben, hogy így megőrizheti szilárd nemzetköziségét és pusztá létét.

Ámde a nemzeti mozgalmak és a mindinkább imperialista hajlandóságú nemzetállamok – amelyekhez az egyes szervezetek kapcsolódtak – irányveszejtő centrifugális ereje sokkal nagyobbak bizonyult annál, mint amekkoráival szemben végül is helyállni lehetett. Erre a fejlődésmentre, természetesen, súlyos befolyással volt a Párizsi Kommün brutális katonai erővel végrehajtott leverése, amihez Otto von Bismarck kancellár közvetlenül s a legelvetemültebb módon járult hozzá. A Kommün élet-halál

harcának közepette szabadon bocsátotta a hadserege által ejtett francia foglyokat, hogy a kommünárok ellen harcoljanak, s ezáltal cáfolhatatlan anyagi, politikai és katonai bizonyítékkal szolgált a *burzsoá osztály-szolidaritásra*. De nem érte be ennyivel. Bismarck kancellár ugyanis 1871–1872-ben azon ügyködött, hogy megteremtse egy nemzetközi akció kereteit a munkásosztály forradalmi mozgalma ellen. Erőfeszítését 1873-ban siker koronázta, német, orosz és osztrák–magyar részvétellel létrejött a „három császár szövetsége”. A céltudatos összefogás arra irányult, hogy közösen lépjenek fel egy „európai rendzavarás” esetén, amit a munkásosztály bármelyik országban előidézne. Ekképpen „valósította meg” Bismarck Lassalle hitszegő tervét, hogy „katonai diktatúrát kell létesíteni és a munkásosztály érdekében gyakorolni”, a monarchiával mint „a szociális diktatúra természetes képviselőjével” egyetértésben.

Nem meglepő ennél fogva, hogy az I. Internacionálé széthullott azoknak a feszültségeknek és ellentmondásoknak következtében, amelyek érvényre jutottak tagsága közt, nagymértékben köszönhetőn annak a lökésnek, amelyet a XIX. század utolsó harmadában monopolista/imperialista fejlődési szakaszának beindulásával kapott a tőke. Sajnos, ebben az értelemben az I. Internacionálé kísérlete – harcos támogatói hősi és önzetlen munkájának ellenére – történelmi viszonylatban korainak bizonyult az adott feltételek mellett, amikor a világ nagyobbik felén a polgári társadalom fejlődése még emelkedő irányú volt. Ez a körülmény segítette leküzdeni az 1850-es és 1860-as évek nagy pénzügyi válságait, új erőviszonyokat alakított ki egy meglehetősen hosszú időszakra a visszaélésekkel terjeszkedő tőke javára, tekintet nélkül arra, hogy mennyire problematikusnak – sőt az elkövetkező globális háborúkat és a természetbe való pusztító beavatkozást látva, több mint problematikusnak – bizonyult a tőkének ez a felívelése.

A szociáldemokrata II. Internacionálé, amely az eisenachiak és a lassalle-ánusok egyesülésének folytatásaként jött létre, természetesen, távolról sem közelítette meg az egykor a munkásosztály harcos nemzetközi szervezeteként elképzelt eszményi szerveződést. Mi több, arra szolgáltatott bizonyítékot, hogy ez a szervezet végzetesen alkalmatlan a tőkével szemben a munkásság hegemónikus alternatívájának remélt felmutatására, s tette ezt épp az I. világháború kitörésekor azáltal, hogy teljes mértékben fejet hajtott az uralkodó rend imperialista osztályérdekei előtt.

A II. Internacionálé kapituláns összeroppanásának e keserű tapasztalata fényében jött létre a III. Internacionálé az I. világháború után Lenin vezetése alatt, s egy ideig a nemzetközi szocialista mozgalom gyökeres irányváltásának ígéretét hozdozta. De nem sokkal Lenin halála után a III. Internacionáléhoz fűzött remények is teljességgel füstbe mentek, amennyiben e szervezet a sztálinista állam politikájának simulékony eszközévé alakult át, s ennek következtében szükségképp eljött az ideje, hogy feloszlassák. A IV. Internacionálénak sem sikerült orvosolnia

a helyzetet. Alapítójának és támogatóinak minden várakozása ellenére képtelen volt felnőni az eredeti marx elközelítéshez, hogy a nemzetközi munkásosztály harcos *tömegmozgalma* legyen. Szemlátomást gyakori szétforgácsoltság és megosztottság lett úrrá a radikális politikai szervezetekben, s ez súlyosan ellene játszott annak a reménykedésnek, hogy befolyásuk majd csak megnövekszik. Ami a III. Internacionáléhoz egykor csatlakozott pártokat illeti, az a szomorú történelmi tény, hogy épp a legnagyobbak közül kerültek ki a nyugati tőkés országokban azok – mint az olasz vagy a francia kommunista párt –, amelyek a parlamenti rendszer beilleszkedésre szolgáló keretei közt neoliberais típusú alakulatokká igazították át magukat, s ezáltal beálltak a fennálló rend tartópilléreinek sorába.

V.

Ma nagyon eltérők a feltételek, de nemcsak *negatív* értelemben. Tehát nemcsak azok, amelyek az emberi túlélésre leselkedő veszélyek felerősödésére vallanak katonai és ökológiai téren, hanem – korántsem elhanyagolható módon – a *javulást* mutatók is.

Persze, a korábban nyomatékosított, ma tapasztalható *romboló minőség* potenciálisan sokkal súlyosabb veszedelmet képvisel, mint azelőtt bármi az emberiség története során. Ez egyaránt kitűnik a globális hegemónikus imperializmus véget nem érő háborúiból (amelyeket a „világlátó” apologéták akként eszményítenek, hogy „*a fiúk sohasem jönnek haza*”, mert szükségünk van „*az emberi jogok és a kozmopolita értékek új imperializmusára*”, s közben háborús bűnös politikai vezetőik *Nobel-békedíjjal* tüntetik ki magukat) meg a természet fékevesztett rombolásából. És, persze, az is világos, hogy mindez szükségszerűen támadó visszavágást igényel egy történelmileg fenntartható *tömegmozgalomtól*. Ugyanakkor azonban a tőkerendszer hagyományosan *késlelteti* az „igazság pillanatának” eljövetelét – problémáit és ellentmondásait korábbi felemelkedésének színtereire, ennél a „kis európai zugnál” „sokkal nagyobb területre” exportálja –, de hát mindennek eljön majd a maga történeti ideje. Nem egyszerűen azért, mert a rombolás maga sohasem oldott meg – és nem is oldhat meg – semmit. Hanem főként azért nem, mert minden elképzelhető termelési rendszernek, még a leghatalmasabbnak is, amelyet ismer az emberi történelem, az egykor feltartóztathatatlan *tőkerendszernek*, megvannak a maga történelmileg áthághatatlan *szervezeti korlátai*.

A világnak az a „*kis zuga*”, amelyikről Marx beszélt 1858-ban, már nem kicsiny zug többé. A létező feltételek mellett a tőkerendszer növekvő telítettségéből, valamint az abból eredő súlyos problémák, hogy ez a rendszer *törve-zúzva, minden áron mindig tovább terjeszkedik, mint ameddig a takarója ér*, továbbra is mindenütt roppant sötét árnyat vetítenek előre. A tőke történelmi emelkedése ugyanis mostanra már teljességgel véget

ért azon a „sokkal nagyobb területen” is, amelynek zavaró létezését Marx kénytelen volt elismerni 1858-ban Engelshez írott levelében.

Ráadásul az új történelmi körülmények között a gazdasági válságok is nagyon eltérő módon zajlottak le. A tőke globális felívelése idején a válságok ciklikus szabályossággal robbantak ki „*nagy zivatarok*” alakjában (Marx szavaival szólva), s ezeket viszonylag hosszú ciklikus *bővülési szakaszok* követték. A tőke történelmi felemelkedése korszakának lezárultával azonban gyökeresen új minta alakult ki. Ma már a növekvő gyakoriságú *recessziós szakaszok* egyfajta *folytonos depresszió* kialakulását sejtetik. S a mindenhova betolakodó tőkerendszer globális összefonódottsága miatt csakis szervezetenként meg támogatott, támadó akcióval lehet vereséget mérni a tőke mint fokozott mértékben tékozló újratermelési rend romboló erőire, nem pedig *védekező tevékenységgel*, ami oly jellemző volt a szocialista mozgalomra a múltban.

Innen nézve, az *Új Internacionálé* megalakítása és sikeres működése nem csupán keservesen nyilvánvaló, de roppant sürgető feladat is ma. S e feladat elvégzésére ma jók a kilátások, mivel a történelemben először megszülethet a munkásosztály harcoss nemzetközi mozgalma, az egyedüli elképzelhető hegemónikus alternatívája a tőkének. Hiszen korunkban nem egy fontos társadalompolitikai tényező, amelyik a múltban jelentősen hozzájárult a tőke helyzetének megerősítéséhez, s *defenzív magatartást* igyekezett rákényszeríteni a munkásságra, immár bénító gátlás alá került, s ez ma alapos akadálya, hogy a tőke a korábban begyakorolt módján kecmeregjen ki a válságból.

Fontos itt emlékeztetnünk arra, hogy a fentebb szóba került „*tőke túlkapása*”, amit Marx hangsúlyozott a Nemzetközi Munkásszövetség Főtanácsához intézett üzenetében a dolgozók életszínvonalának kérdésével kapcsolatban, a mindenütt fellelhető versengésnek kettős értelmében is közvetlenül érinti a munkásságot. Első értelmében a munka szembenállását jelenti a tőkével a társadalmi termék elosztását illetően, és ebben a viszonylatban nyilvánvaló előnyt biztosít a munkával szemben a tőkének mint a termelési eszközök és feltételek feletti ellenőrzés megvalósítójának. A második értelmében viszont a munkások egyenként véve, valamint a munkásság különféle rétegei kerülnek egymással versengő küzdelembe gazdasági létfeltételeik megtartása végett, amiből megint csak hátránya származik a munkásosztálynak a belső megosztás és a megfelelő rétegérdekek révén, így hát általános stratégiai érdekeik aláaknázása irányában hat. Ezért Marx a kapitalista módon elérhető társadalmi termék elosztásában tapasztalt „*tőkés túlkapások*” ellen hagyományosan folytatott akcióval – az ilyen típusú cselekvés esetében a versengés által megosztott munkásság szükségszerűen csupán a rendszer *hatásainak* defenzív megkérdőjelezésére szorítkozik, s nem teszi kérdésessé ennek szerkezetileg meghatározott *oksági alapját* – annak szükségét állította szembe, hogy a munkásság olyan stratégiát alkalmazzon, amelyikkel „szervezett erőiket a munkásosztály

végző felszabadításának, vagyis a *bérrendszer végleges eltörlésének* emelőjeként használnák fel”.

Ahogy mindnyájunk előtt ismeretes, a munkásmozgalom négy Internacionáléja közül *egyik sem* volt képes az uralkodó történelmi körülmények között megvalósítani az arra irányuló marxi stratégiát, hogy tartós offenzívával legyűrjék és meghaladják a tőkerrendszer oksági kereteit. A legjobb esetben néhány lényeges *célkitűzést* be tudott szűrni a *kiáltványai*ba a mozgalom radikális szárnya, de nem volt képes ilyen célokat megvalósítani a tőkerrendszer emelkedő irányú fejlődése során, vagyis e rendszer történelmi előnyt élvező strukturális dominanciája alatt. Azonkívül a nemzetközi munkásmozgalom *reformista* szárnya még a dolgozók életszínvonalának sérelmére történő tőkés túlkapaszkodásokkal szembeszögezett követeléseit is mindenkor *jóval* a rendszer megszabta *korlátokon belül* maradva fogalmazta meg. Ugyanilyen feltételek közt alkudozott a hatalommal is. Végére ezen a módon az ösztökének segített kievickélni ciklikus válságaiból ahelyett, hogy a legcsekélyebb kísérletet tette volna az „evolúciós szocializmus” megvalósítására, amit kimondottan, bár meglehetősen álnoksággal, megígértek Eduard Bernstein és hasonszórú társai a szociáldemokrata és a hagyományos (meg az „új”) munkáspártokban. S ne feledjük, hogy végül még az „evolúciós szocializmus” legjámorabb tantételeit is, az utolsó betűig, sutba vágják.

E tekintetben korunkban annyi a történelmi változás, hogy *lezárult* az út, amelyen újra meg újra azt az ígéretesnek látszó *reformista fikciót* lehetett elfogadtatni, hogy megvalósítható lenne egy szerkezetileg eltérő, szocialista társadalmi rend, aprócska gazdasági változtatások révén. Ezzel szöges ellentétben, a valóságban az történt, hogy a tőke a múltban rávette a reformista munkásságot: *tegye magáévá* és reklámozza serényen az „evolúciós szocializmus” – valamint ennek ikertestvérei, az ún. „olasz és francia parlamenti út a szocializmushoz” – teljességgel megvalósíthatatlan ígérését. S e ködösítés leple alatt sikerült szépen lefegyvereznie potenciális ellenfeleit a munkásosztály soraiban. Tekintve a regényes reformista ígéretek és az „evolúciós szocializmus” meg a „parlamenti út a szocializmushoz” brutálisan kijózanító valósága között meglevő, ám elködösített összefüggést, egy csöppet sem meglepő, hogy a III. Internacionálé korábban legsikeresebb pártjai – az olasz és a francia kommunista párt – úgy végezték, ahogy: visszaverekedték magukat a saját maguk ásta verembe, ahol regresszív álláspontjuk már megkülönböztethetetlené tette őket a neoliberalizmustól. A munkásmozgalom kínosan megtapasztalt visszahúzó „reformista” fejlődése óhatatlanul újra nyitottá tette a kérdést: milyen cselekvési irányt kell követni a jövőben ahhoz, hogy stratégiailag tartósan szembe lehessen szállni a dolgozók életkörülményeinek rontásával még a tőkés módra legfejlettebb országokban is – közben pedig tartson, ameddig tart a defetista múlt kiigazítása! Korunkban ugyanis még a munkásosztály képviselői által felvetett, felettébb korlátozott követelések és célok megvalósításához is olyan harci szellemű, támadó cselekvés

mellett elkötelezett, szervezetéből eredően hatékony, radikális megoldásokra van szükség, amelyek lényegileg a tőkeresimnek a bérrendszer felett gyakorolt szerkezeti ellenőrzése ellen irányulnak.

A mély szerkezeti válságát élő tőke előtt egy másik út is lezárult manapság, s ez potenciálisan még nagyobb súlyú tény. Megszűnt ugyanis az a hagyományos lehetőség, hogy a tőkerendszer *mindent elsöprő háborúval* oldja meg egyre súlyosbodó problémáit, olyanképpen, ahogy *kétszer* is ténylegesen megkísérelte a XX. századi *világháborúk* megvívásával. E végzetes út zárlatát semmi sem oldhatja fel, még az olyan, végképp irracionális kalandok sem, amilyeneket a tőke háborús uszító apologéta „látnokai” szorgalmaznak. A dolog mélyén ugyanis a tőkerendszer mint olyan újratermelési viszonylatának egyik feloldhatatlan ellentmondása húzódik meg.

Ez nyilvánul meg egyfelől a *tőke globális léptékben folyó* könyörtelen *koncentrációja és centralizációja*, másfelől meg a fennálló rendszer szerkezetéből következő képtelensége között arra, hogy a *megfelelő globális léptékben* kellő *politikai stabilizációt* teremtsen. Még a globális hegemonikus imperializmus legagresszívabb katonai beavatkozásai is – a jelen esetben az Amerikai Egyesült Államok militarista fellépései – óhatatlanul kudarcba fulladnak ebben a vonatkozásban szerte a földtekén. Bármilyen nagy számú korlátozott háború pusztításai sem elegendők ahhoz, még megközelítőleg sem, hogy mindenütt tartósan megalapozzák *egyetlen imperialista hegemon* és ennek „*globális kormánya*” vitathatatlan uralmát. Márpedig ma csakis ez felelne meg maradéktalanul a tőke logikájának. Ebből a bomlasztó ellentmondásból csakis a szocialista hegemonikus alternatíva mutathat kiutat. Vagyis egy olyan szervezetileg életképes történelmi alternatíva, amelyik teljes mértékben tiszteletben tartja az egymást kiegészítő nemzeti és nemzetközi dialektikáját korunk történelmében.

Tehát objektív referenciatartományát tekintve maga a tőke erőszakosan bitorló térhódítása is gyökeres változást szenvedett a jelen körülmények között. Most már ugyanis – minthogy a tőkerendszer történelmi emelkedő szakaszának visszafordíthatatlanul vége, nem maradt több előzönléni és leigázni való terület a mi korlátozott kiterjedésű bolygónkon – a tőkerendszer térhódítást, bitorlást követelő terjeszkedési parancsolata közvetlenül magát az *emberi létezés alapját* fenyegeti elpusztítással abbeli hiú próbálkozásában, hogy kárpótolja magát az uralma alá vonható újabb területek hiányán tapasztalt veszteségeért. Következésképp a tőke és a munka között folyó történelmi viadal tétje ma már – s ez változatlan marad a jövőben is – *minden vagy semmi*, ez pedig megszűnési a munkásság egykor elkerülhetetlen *defenzív magatartásának* mégoly *korlátolt indokoltságát* is. Hiszen az emberi létezés elemi feltételeinek lerombolásától való megmenekülést nem bízhatjuk arra, hogy az egyre pusztítóbb tőke majd csak tesz valami *engedményt* a társadalmi anyagcsere-folyamat felett gyakorolt ellenőrzésében. Erre számítani a legnagyobb esztelenség volna, akkora *contradictio in adiecto*, önellentmondás ez.

A múltbeli *defenzív magatartást* át kell adni annak, ahova tartozik, vagyis a visszavonhatatlan múltnak, hogy történelmileg fenntartható alternatívát állítsunk a helyére. Hiszen a globális tőkerendszer hatékony tagadása csakis egy olyan stratégiailag életképes és tudatos szervezeti közbeavatkozás révén képzelhető el, amelyik a megfelelő módon és mértékben globális jellegű. Ez viszont kizárólag olyan típusú nemzetközi szervezeti keretek létrehozása és harcra kész működtetése révén valósítható meg, amelyek alkalmasak arra, hogy leküzdjék – történetileg életképes gyakorlati működési elvek alapján és maradéktalanul következetes együttműködéssel – a munkásmozgalom múltbeli krónikus védekező jellegét és kártékony belső megosztottságát.

Ne V. vagy VI. Internacionálé legyen ez – a magát ekképpen meghatározó szervezet óhatatlanul feltépné a régi sebeket és újraindítaná a szükségtelen vádak-viszónvadak áradatát –, hanem *Új Internacionálé*, amely elkötelezi magát a tőke jelenlegi pusztító rendjének tagadása és a tagjai közti társadalmi anyagcsere-kapcsolat gyökeresen eltérő módjának létrehozása mellett. Más szóval, az *Új Internacionálé* elnevezésével is jelezze, hogy nemcsak a múltbeli defenzív magatartást, hanem a szerencsétlen megosztó vádaskodást is átadta a múltnak. Az *Új Internacionálé tudatos, pozitív eltökéltséggel* nézzen szembe a ma elkerülhetetlen történelmi kihívásokkal, megteremtve és megadva alkotó tagrészeinek – legyenek ezek stratégiai célok szerint tagolt politikai szervezetek vagy megalkuvást nem ismerő társadalmi mozgalmak – *lényegi-tartalmi egyenlőségük* szükségszerű szervezeti alapját. Ez annyit jelent, mint létrehozni – sokkal biztosabb alapokon, mint ahogy a múltban elképzelhető volt – a történelmileg fenntartható cselekvésnek azt a módját, amelynek révén a jövőben véghezvihető lesz létező társadalmaink visszavonhatatlan szocialista átalakítása.

A munkásmozgalom mint a tőke hegemónikus alternatívája nem tehet szert az olyannyira szükséges erőre, ha nem rendelkezik életképes szocialista nemzetközi távlattal. Ehhez a múltbeli internacionálék történetének *pozitív módon előretételező* felülvizsgálatára kell helyezni a hangsúlyt.

Érthető, persze, hogy a kapituláns II. Internacionálé ma már semmi jelentőséggel sem bír, s ezért semmi okunk sincs arra, hogy valami lényegeset keressünk benne. Viszont még mindig fontos számunkra a történelmileg fenntartható radikális nemzetközi erőfeszítések helyénvaló értékelése, éppenséggel a jövő szempontjából. Nem hunyhatunk szemet a szocialista mozgalom radikális szárnyának belső törésvonalaiból adódó súlyos öröksége felett, hogy a múlt század folyamán különböző frakciók jöttek létre, s hogy ezek megosztó hatása kínos módon mindmáig érezhető. Senki sem tagadhatja, hogy előbb-utóbb az összes ilyen frakciók törésvonalon felül kell emelkedni a szocialista munkásság által támasz-

tandó általános hegemónikus alternatíva érdekében, még ha jó sok időbe telik is. Ami viszont teljes bizonyossággal állítható: a törésvonalak eltüntetésének feladatával csakis egy *pozitív módon osztott* nemzetközi szervezet keretei közt lehetséges megbirkózni.

Az elérendő célok szükséges stratégiai sorrendjét illetően ma a szocialista internacionalista cselekvés pozitív irányának szervezetenként biztosított s életképes tagolódása és kereteinek megerősítése áll az első helyen. Elképzelhetetlen a siker, ha a tőke növekvő agresszivitására ugyanolyan defenzív gyengeséggel reagál a munkásság, mint a múltban, ha erre az agresszivitásra nem a szervezett munkásosztály minden kihívással szembenező, támadó harcckészültsége ad méltó választ. Hiszen a tőkerendszer mélyülő szerkezeti válságának körülményei közt máris tanúi lehetünk az önkényeskedő tőke támadó kedve felerősödésének a munkával szemben, s ez óhatatlanul csak még rosszabbra fordulhat a jövőben. A szétforgácsoltság és megosztottság mindig oda vezetett, hogy a munkásság védekező magatartásra kényszerült, aminek következménye osztályellenségének tartós uralma lett a munkásság felett. Ez korántsem véletlenül alakult így. Végtére is a régi római uralkodó osztályok már jóval a kapitalizmus előtt rátaláltak a sikerrel alkalmazott bölcsességre: *divida et impera*, oszd meg és uralkodj!

Tekintettel a cselekvés következetesen nemzetközi kereteire, nagyon fontos a szervezetenként életszerűen alkalmazható irányelvek elfogadása. Hiszen a múltban a *dogmatikus egységet programmeghatározó szükségyszerűségnek* tekintették a radikális nemzetközi szervezetekben. Ez sokszorosan káros következményekkel hátráltatta célul tűzött előmenetelüket. Ugyanis előrehaladásukat rendre megakadályozta a doktriner felfogással velejáró, vissza-visszatérő megosztottság és szétforgácsoltság. Gyengítette őket ahelyett, hogy egységbe forrasztó erősödésüket segítette volna elő.

A *dogmatikus egység* követelményének a szervezeti keretek előre meghatározott irányelveként való fenntartása ugyanilyen károkat okozna az *Új Internacionálé* fejlődésében is. Hiszen a társadalmi és történelmi körülmények szükségképpen különbözők a maguk *globális változosságában*, jelentősen eltérő szervezeti meghatározásokat igényelnek sajátos társadalmi és politikai feltételeik és az ezeknek megfelelő eszközrendszereik szerint.

Magától értetődik, természetesen, hogy mindazok, akik szervezetenként az *Új Internacionáléhoz* kívánnának csatlakozni, akként határozzák meg magukat, hogy azonosulnak a *társadalom szocialista átalakulása tágan vett, általános elvvel és alapvető felszabadító céljával*. Ám a tőkés társadalmi rend szocialista átalakításának tágan vett, általános elvvel és stratégiai céljával való egyetértésből nem következik semmilyen *doktriner előírás* arra nézve, hogy az elfogadott általános cél fenntartható megvalósításához *milyen gyakorlati intézkedéseket és milyen cselekvéseket* kell elvégezni. Az ilyen értelmű új megközelítésmód éles ellentétben áll

azzal, ahogyan a múltban a hitelvi, dogmatikus egység követelményeit felsorakoztatták – a várt siker rovására.

A jövőben jóval járhatóbb útnak bizonyulhat hagyni, hogy a különböző utak és módok *viszonylagos* előnyeiről vagy hátrányairól a szervezet részei s az egyes szervezeti egységek által elvállalt feladatok *tényleges megvalósulása* (vagy meg nem valósulása) döntsön *pozitív* módon: a társadalmi és politikai harc gyakorlatában, az óhatatlanul változatos társadalmi körülmények között. Az ilyen működési mód *szövetkezésben összeadódó és összeforrasztó eredménnyel* járna szétforgácsoltság helyett. Ez az út vezet előre korunk súlyos kihívásokat rejtő feltételei közepette. Az *Új Internacionálé* lehetne a legmegfelelőbb szervezeti keret e kihívásokkal való szembenézéshez.

Hivatkozott irodalom

- Barnett, Thomas P. M. 2004: Mr. President, Here's How to Make Sense of Our Iraq Strategy. *Esquire*. June 2004. 148–154. <http://thomaspmbarnett.com/globlogization/2010/9/18/blast-from-my-past-mr-president-heres-how-to-make-sense-of-o.html> (2014-03-14)
- Cooper, Robert 2002: The New Liberal Imperialism. *Observer Worldview Extra*. April 7. <http://www.theguardian.com/world/2002/apr/07/1> (2014-03-14)
- Engels, Friedrich 1975 (1875): Levél August Bebelhez, 1875. márc. 18–28. *MEM* 34. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Lassalle, Ferdinand 1928 (1863): Bismarck u. Lassalle: Briefwechsel. Lassalle an Bismarck. <http://www.marxists.org/deutsch/referenz/lassalle/bismarck/briefe/br03.htm> (2014-03-14)
- Luxemburg, Rosa 1979 (1913): *A tőkefelhalmozás*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Marx, Karl 1964 (1865): Bér, ár és profit. *MEM* 16. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Marx, Karl 1972 (1858): Levél Engelshez, 1858. okt. 8. *MEM* 29. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Marx, Karl 1973 (1865): Levél Engelshez, 1865. febr. 18. *MEM* 31. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Marx, Karl – Engels, Friedrich 1959 (1848): A Kommunista Párt kiáltványa. *MEM* 4. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Peet, Richard 2005: Review of Thomas Barnett's book, The Pentagon's New Map: War and Peace in the Twenty-First Century. *Monthly Review* 58, no. 8 (January 2005).

(Fordította: Csala Károly)

(Eredetileg megjelent: Reflections on the New International. Dedicated to the Memory and Legacy of President Hugo Chávez. *Monthly Review*, Volume 65, Number 9 [February 2014] <http://monthlyreview.org/2014/02/01/reflections-new-international> [2014-03-14])

Magyar katonák a cserenkovi cukorgyár igazgatójának akasztásánál.
Cserenkov (Cservenka), 1941